

Тематичний напрям 4
**САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ
СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ РОЗВІДОК**

*Савчин М. В.,
доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
психології Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка*

**ЗМІСТ ТА СПРЯМОВАНІСТЬ ДУХОВНОГО
САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

Дослідники найчастіше зводять духовний розвиток до засвоєння людиною складових духовної культури людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Стверджується, що свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, сенс життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду зумовлюють духовний стан індивіда. Вважається, що рівень духовного розвитку проявляється у зв'язку людини з усім світом і виражається: в релігійних почуттях; почутті краси та гармонії світу; почутті замилювання та благоговіння перед життям [4; 5].

Методологічний і теоретичний аналіз [1; 2; 6–10], вивчення емпіричних фактів духовного життя людей, практична реалізація ідей духовної парадигми в психотерапевтичній практиці, монографічне вивчення особистостей з різним рівнем духовного розвитку дозволили вичленувати сутність духовного розвитку людини, охарактеризувати його суть та феноменологію. Можна однозначно констатувати, що духовний саморозвиток проявляється в володінні людиною фундаментальними здатностями вірити, любити, творити добро і боротися зі злом, творити свободу та відповідальність, перебувати у станах безпристрасності, безмовності, смирення, каяття та чесноти, здатності надіятися і терпіти.

Духовна віра – тонке бачення людиною суті всього сущого в собі та світі; бачення Бога, яке вище всякого людського бачення, вище й того, що набувається шляхом подвижництва в чеснотах. Споглядання своєї

духовної суті відбувається не слуханням і баченням зовнішніми очима, а баченням очима духовними (умом), які споглядають у душі приховані тайни, невидиме та божественне багатство, сокровенне, приховане від очей плоті.

У стані віри людина стає одним духом з Господом як джерелом миру, світла і радості для душі. В індивідуальному плані об'єктивні істини духовної віри людина відкриває та безпосередньо і постійно підтверджує своїм духовним способом життя, заоснованим на вірі в Бога, та практичним досвідом. Багато віруючих володіють тільки релігійним почуттям, а не справжньою вірою. Їх релігійне почуття, на відміну від духовної віри, практично індивідуалістичне, нестійке, емоційне, раціоналізоване.

Духовний розвиток людини проявляється у здатності любити як сутнісному смисловиому центру її внутрішнього світу та життя. Фундаментальними характеристиками духовної любові є всезагальність, жертовність, терпеливість, простота, радість, відсутність гордині, ненависті та зла [6]. Ця любов проявляється в любові людини до Бога, ближнього, ворогів, грішників та ображальників.

Духовний розвиток людини проявляється у володінні нею здатності творити добро та боротися зі злом [6]. Для людини складність поєднання цих двох мотиваційних тенденцій зумовлена важко збагачення переплетінням добра і зла у світі та у всіх сферах людського життя. Творення добра – це ствердження живого і справді вільного буття. Творення зла – заперечення автентичного духу і творення небуття.

В індивідуальному плані свобода – це здатність людини розпочинати дії від самої себе, а не з іншої причини, це повна незалежність, це творення простору своєї свободи та свободи інших людей. Невід'ємна від неї – здатність бути відповідальною, бо бути вільним не значить мати змогу реалізувати будь-яку із мислимих можливостей, здійснювати будь-який вибір. Духовна свобода – це влада людини над самою собою, як свобода від власних потягів та гріховних помислів. Свобода і відповідальність людини полягають в тому, щоб стати повноцінно розвиненою, духовною особистістю і припинити жити відповідно до зовнішніх принципів та соціальних норм, а також здійснювати трансцендентацію, виходячи за межі себе, бути собою, відповідати за свій вибір перед собою та Богом, творити простір свободи для інших людей. Чим більше свободи хоче мати людина, тим більше відповідальності вона покладає на себе. Свобода людини без відповідальності – хвороблива, неповноцінна. Від-

повідальність без свободи – невротична, фактично призводить до безвідповідальності [11].

Фундаментальними показниками духовного саморозвитку людини є володіння нею станами безпристрастності, безмовності, смирення, каяття і чесноти. Безпристрастність – це мирний стан душі, відсутність налаштованості на творення зла, це свобода від будь-яких гріховних помислів і пристрастей, це звільнення ума (духовного ока) від гріховних помислів, це шлях до видіння, коли людина може відрізнити добре від поганого, тварні енергії від нетварних, сатанинські від Божих. Аскетична безпристрастність зовсім не означає безчутливість.

У стані безмовності неусипними є всі відчуття, насамперед тілесне око, тілесне вухо, а сама людина обожнена і в стані неважкого для неї спокою займається великими подвижницькими трудами [3; 6]. Бути смиренным означає незлобливо переносити неправду, кривду, молитися за ворогів своїх, бажати їм щастя у вічності. Покаяння – це угода з Богом розпочати нове життя, воно проникає до витоку всіх здатностей людини, це трепет душі перед брамами Царства. Якщо покаяння обмежене певним часовим проміжком, то каяття має тривати все життя. Смирення – це особливий спокій, чистота, прозорість і просторість сердець.

Духовно здоровій людині притаманна велика мудрість ознакою якої є підкорення розуму уму (духовному окові), а також обмеження і пригнобленість тіла. Смиренність є справжня мудрість. Проявом духовного нездоров'я є володіння людиною гріховними помислами.

Об'єктивна необхідність здатності надіятися зумовлена тим фактом, що у людини не може бути абсолютна самодостатність, бо в її житті не все залежить від неї. На неї впливають об'єктивні природні умови (позитивні і негативні, наприклад, природні катаклізми чи катастрофи) та соціальні чинники (позитивні і негативні, наприклад, війна, революція, зміна державного ладу, напади бандитів). Завдяки надії людина залишається повною сил, мужньою, бо Господь прокладає місток до вікна духовної перемоги.

Духовно розвинена особистість уміє терпіти, бо одухотворене страждання творить чудо в людській душі, додає сили долати немочі. Необхідність терпіння найбільше психологічно не сприймається нашими сучасниками, а навіть більше – заперечується. Малодуховній людині важко зрозуміти, що зло і страждання можуть мати не тільки значення кари за гріхи, а й значення випробування та життєвого іспиту, очищення і викупу, перестороги і заслуги.

Фундаментальними ознаки духовного саморозвитку особистості сукупно утворюють синергійну єдність і визначають смисловий вектор внутрішнього світу, зумовлюючи внутрішню самоактивність та зовнішню активність. Така особистість незалежна від соціальних норм, в.ч. норм соціальної моралі, часто деструктивних оцінок інших людей. Духовно розвинена людина досягає стану чеснот як стану розважливості, розуміння, мудрості, поміркованості, любові і стриманості, мужності, наполегливості та справедливості, що проявляються у всіх сферах її життя.

Список використаних джерел:

1. Ваайман К. Духовность. Формы, принципы. Подходы. Т.1 / Пер. с. нидел. (Серия «Диалог»). М.: Библийско-богословский институт св.. апостола Андрея, 2009. – XXVI – 90 с.; 46.
2. Дворецкая М. Я. Концепция человека в религиозно-философском учении Восточно-христианской Церкви эпохи Средневековья: Психологический аспект / М. Я. Дворецкая. – СПб. : Издательство РГПУ им А. К. Герцена, 2004. – 250 с.
3. Евдокимов Павел. Этапы духовной жизни: От отцов-пустынников до наших дней. [Пер. с франц. С. Зейценберга, М. Нордамского]. М.: Свято-филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2013. – 232с.
4. Кримський С. Б. Балансируя между ангелом и зверем. Каким будет моральный выбор современности? С. Б. Кримский // Человек и мир, – 1996. № 5. С. 22–25.
5. Кримский С. Б. Контуры духовности: Новые контексты идентификации / С. Б. Кримский // Вопросы философии, 1992, № 12. – С. 21–28.
6. Кронштадтский Иоанн. Моя жизнь во Христе / Святой праведный Иоанн Кронштадтский. – М. : Сибирская Благозвонница, 2010. – 543 с.
7. Савчин М. В. Духовна парадигма психології : монографія / Мирослав Савчин. – К. : Академвидав, 2013. – 224 с.
8. Савчин М. В. Духовний потенціал людини (Навчальне видання): [монографія]. – Вид. 2-ге, пер., доп. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 518с.
9. Савчин М. В. Здатності особистості: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2016. – 288 с. – (Серія «Монограф»).
10. Савчин М. В. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. – Дрогобич: ПП «Посвіт», 2019. – 232 с.
11. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки: / М. В. Савчин. – монографія. Ів. Франківськ: Місто НВ, 2008. – 280с.